

Základní funkce školy a otázka kurikula

Sociologie vzdělávání

Ondřej Lánský

Funkce školy – základní vymezení

- Cíle školské výchovy/vzdělávání: obecné cíle → konkretizace podrobných kurikul.
- **Představa ideálního žáka**: každá škola si vytváří tento model; na základě svých zkušeností, dějin apod.
- Škola jako instituce; základní vymezení:
 - funkce přípravy pro osobní a profesní rozvoj – funkce vzdělávací
 - funkce pro plnění sociálních rolí ve společnosti

Členění funkcí výchovy (či výchovy) podle Rabušicové

- socializace a předávání kultury
- činitel společenských změn a inovací
- činitel ekonomického rozvoje
- sociální a osobnostní rozvoj jedince
- profesní umístění jedince

Socializace a předávání kultury

- **funkce socializační:**
 - začleňování jedince do společnosti
 - zajištění kontinuity
 - trvá celý život
- **funkce předávání kultury:**
 - cílený proces
 - především ve školních institucích
 - zajištění kontinuálního vývoje a rozvoje

Činitel společenských změn a inovací

- děti se učí **hodnotám**: zajišťujících plynulý rozvoj společnosti a rozvoj určité kvality
- ale např.: **Pierre Bourdieu (1930-2002)**: děti se učí hodnotám dominantní třídy
- dnes:
 - **výuka k demokracii a evropanství**
 - určuje to náplň výuky i přístup k dětem (např. Dětský parlament, rada škol etc.)
 - důraz na rozšíření možností studovat – posledních 20 let posílené VŠ úrovně školství (zejména bakalářského)
 - Boloňský proces (více viz [zde](#))
 - dohoda 47 evropských i mimoevropských států s cílem zvýšit dostupnost, aktualitu a kvalitu výuky na VŠ
 - podpora mobility studujících
 - srovnatelné VŠ tituly - vzájemné uznávání apod.
 - VŠ vzdělávání; konference ministrů v Bergenu roku 2005 definovala žádoucí cílový stav takto:
 1. cyklus (bakalářský) - 180-240 kreditů
 2. cyklus (magisterský) - 90-120 kreditů
 3. cyklus (doktorský) - není vymezen kredity.
 - Akademický rok přitom odpovídá 60 ECTS kreditům, to jest asi 1500–1800 hodinám studentovy práce (včetně cvičení, praxí, studia v knihovně i doma). Tento systém je blízký struktuře studia v USA nebo v Japonsku

Činitel ekonomického rozvoje a sociální a osobnostní rozvoj jedince

• Činitel ekonomického rozvoje

- výchovný & vzdělávací systém: příprava pro výkon povolání, kultivace hodnotových postojů
- → zhodnocování a transformace znalostí (apod.) do ekonomického rozvoje země
- Ot. transformace vzdělání do ekonomických ukazatelů:
 - 70. léta v Německu: ropná krize zapříčinila rozhodnutí posílit ekonomicky vzdělávání; → pozdější ekonomický růst

• Sociální a osobnostní rozvoj jedince

- **rodina**: péče a láska; → přechod do školy → **škola**: vyžaduje se výkon; při neadekvátním výkonu přicházejí sankce; respekt k normám a hodnotám v novém prostředí; tím i ve společnosti
- → škola rozvíjí **osobnost jedince**, ale jak?
 - socializace anebo autonomní rozvoj?
 - respekt nebo podřizování?

Profesní umístění jedince

- nastupování nové generace do práce
- spojeno s **kvalifikací**
- výběr: předchází umístění do určité pozice
- vzdělávací dráha: otázka profesní výchovy a výběru povolání
- problém **kredencialismu**:
 - problém narůstajících vzdělanostních požadavků
 - více potvrzení/certifikátů apod. vzdělání; → inflace jejich významu

Funkce školy

- Tři základní funkce školy:
 - kvalifikační
 - selekční
 - integrační

- Vedlejší funkce školy:
 - personalizační
 - kvalifikační
 - socializační
 - integrační

Kvalifikační funkce školy

- žák ve škole získává znalosti, dovednosti a schopnosti – žádoucí pro život ve společnosti a v zaměstnání
- zejména ve vyučování
- změny ve světě práce → změny v kvalifikačních požadavcích
- dnešní standard požadavků na **výstupy** z vyučování:
 - čtení, psaní, počítání
 - jeden cizí jazyk – zejména AJ
 - základy ovládnání PC
 - základní propedeutické kvalifikace: vědecká připravenost apod.
 - dispozice chování:
 - schopnost učit se
 - připravenost ke spolupráci
 - rozhodování

Selekční funkce školy

- třídění žáků vzhledem ke školním výsledkům a životním šancím; tj. řízení přístupu k zaměstnaneckým a pracovním pozicím, sociální prestiži (SoEn) a materiálnímu uspokojení
- někdy nazýván tako jako **alokační funkce** (SoEn)
- nástroje selekce: známky a vysvědčení – otevření nebo uzavření přístupu
- co hraje roli vedle *školy*:
 - sociální původ – etnicita, třída
 - nadání
 - pohlaví
 - vztahy a známosti – (Pierre Bourdieu: koncept kulturního kapitálu /SoEn/)
 - štěstí a náhoda

Integrační funkce školy

- škola poskytuje uvedení do společnosti – zprostředkovává postoje, přesvědčení a chování
 - např.: přesnost, píle, svědomitost, připravenost ke spolupráci, spolehlivost ve styku s druhými či loajalita ke skupině (rodina, přátelé, obec, stát, Evropa...)
- rodina → **škola**: spojovací a převáděcí role → svět povolání a hospodářství
 - rodina: afektivní chování rodičů: podpora individuality dítěte; emoce – starostlivost a **péče**; [abstrahujeme-li od potenciálních patologických jevů v některých rodinách]
 - společnost: interakce založena spíše na **výkonu**; podkladem znalosti a dovednosti
 - **škola**: interakce z rodiny i světa se zde střetávají;

Funkce personalizační a funkce kvalifikační

- **Funkce personalizační**
 - vzor obdobné funkce z rodiny
 - podpora individuality žáka – cíl: mj. samostatně jednající osoba
- **Funkce kvalifikační**
 - obrácení školy směrem ven
 - poskytnutí znalostí, dovednostní a potvrzení

Funkce socializační a funkce integrační

- **Funkce socializační**

- škola: autonomní organizace s příslušnými metodami, prostředky a formami (např.: uvítací rituály, školní řád, hlášení se o slovo, systém odměn a trestů)
- škola jako instituce formuje žáka a nutí ho k sobě samotnému zaujmout postoj

- **Funkce integrační**

- škola připravuje na život v rodině, práci, ale také na politicko-veřejný život
- seznamuje s ekonomickým, politickým, právním a ekologickým pořádkem
- popis stavu; ale i možnost kritiky a případné změny

Robert K. Merton: manifestní a latentní funkce

- **Robert King Merton (1910-2003):** manifestní a latentní funkce
 - **manifestní funkce (SoEn):** zjevné, vědomé; zamýšlené
 - u školy: vzdělávat a vychovávat
 - přenos vědění
 - rozmisťování jedinců do socioprofesionálních pozic
 - **latentní funkce (SoEn):** skryté, neuvědomované a nezamýšlené
 - u školy:
 - podpora sociální a politické integrace: děti z různých prostředí jsou ve škole částečně unifikovány
 - udržování sociální kontroly: předávání soc. vzorců adekvátních pro budoucí život; učí se normám, sankcím, disciplíně apod.; mladým lidem strukturuje čas
 - výchova a vzdělávání jako stimuly sociální změny; a někdy stagnace
 - přenos kultury
 - redukce nezaměstnanosti: mladí mimo trh práce
 - reprodukce třídní struktury: reprodukce sociální nerovnosti
 - prostor rekreačních a sociálních potřeb mladých: přátelství

Funkce vzdělávání podle Ivan Illicha

- **Ivan Illich (1926-2002)**

- kritizuje školství/vzdělávání za neefektivnost
- požaduje deinstitucionalizaci – odškolnění – školy a celé společnosti
- Proč? R: škola zavádí mýtus neomezené spotřeby: veškeré jednání je redukováno na spotřebu – spotřebitelské chování nás činí závislým na institucích
- škola je jako podnik, kde je nabízená výroba – učení
- podle Illicha by učení mělo být založeno spíše na **volně probíhající interakci** ve smysluplných podmínkách

- existují dva typy institucí:
 - družné
 - manipulativní: vězení, ústavy pro duševně choré, domovy důchodů a školy
- škola má jednu latentní funkci: manipulace
- škola vštěpuje představu, že vše lze změřit a měřit

Funkce vzdělávání podle Michela Foucaulta - nepovinné

- **Michel Foucault (1926-1984)**

- problematika disciplinace – dílo *Dohlížet a trestat*
- vytváření 2 dispozitivů nakládání s tělem: tělo mučené a disciplinované
- subjekt = zkušenostní a diskursivní strategie
- praktiky: klasifikace; dělení; sebesubjektifikace
- strukturace subjektivity od 17. století – objektifikace populací – uspořádávání společnosti

- Praktiky klasifikace:
 - diskurz = operuje jako soubor pravidel prostupujících myšlení a praxi
 - zdrojem pravdy není subjekt; vědění ovlivňuje subjekt
 - diskurzy přetvářejí lidi na určité druhy subjektů – metakategorie toho, co je/není normální
 - praktiky klasifikace a techniky následné normalizace
 - diskurzy zahrnují objektivní i subjektivní podmínky lids. vztahů a vznikající formy sociální regulace
- Praktiky dělení:
 - tam, kde je potřeba udržet řád – separovat, kategorizovat, normalizovat či institucionalizovat populace
 - modernita: neproduktivní lidé jako problém (politický): ubozí, šílení, delikventní --- ústavy (DOHLED)
 - druhá strana osvícenství
- Praktiky subjektifikace
 - způsoby, jimiž se lidé proměňují v sociální subjekty – mj. v oblasti těla (sexuality)
 - protíná praktiky klasifikace i dělení – konstituce moderních subjektů – např. formování subjektů v humanitních vědách; administrativní síly

Literatura & zdroje

Literatura

Foucault, Michel. *Dohlížet a trestat: kniha o zrodu vězení*. Praha: Dauphin, 2000.

Havlík, Radovan; Koťa, Jaroslav. *Sociologie výchovy a školy*. Praha: Portál, 2002, s. 95–116.

Horáková, Veronika. *Funkce vzdělávání v moderní společnosti. [Diplomová práce]*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014.

Merton, Robert King. *Studie ze sociologické teorie*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2007, s. 116–131.

Illich, Ivan. *Odškolnění společnosti. Polemický spis*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001.

Prokop, Jiří. *Sociologie výchovy a školy*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2001.

Rabušicová, Milada. *K sociologii výchovy, vzdělání a školy*. Brno: Rektorát Masarykovy univerzity, 1991.

Internetové zdroje

XXX

Děkuji za pozornost.

